

UŽSIENIO TEISMŲ SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMAS LIETUVOS APELIACINIO TEISMO PRAKTIKOJE

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos

Privatinės teisės institutas

Prof. dr. Vigintas Višinskis

Remigijus Jokubauskas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Partnerystės profesorė dr. Egidija Tamošiūnienė

DOI: 10.13165/LA.2020.06.15

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjama užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti problematika. Analizuojamas šios srities teisinis reguliavimas, kreipimosi dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti tvarka ir tokių prašymų nagrinėjimas Lietuvos apeliaciniame teisme. Vertinama neretai praktikoje pasitaikanti problema – netinkamas informavimas apie užsienio valstybės teisme vykusį teismo procesą, kuri gali lemti sprendimo nepripažinimą. Taip pat analizuojamos išimtys, kai užsienio teismų sprendimų pripažinimo procedūra nėra taikoma.

Raktiniai žodžiai: tarptautinis civilinis procesas, užsienio teismo sprendimų pripažinimas ir vykdymas, teisė į teisingą teismo procesą.

Įvadas

Lietuvos Respublika yra tarptautinės bendrijos narė, grindžianti savo santykius su užsienio valstybėmis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis. Plėtojantis Lietuvos ūkio subjektų tarptautiniam ekonominiam bendradarbiavimui ir tarptautinei prekybai, didėjant gyventojų migracijai, pastaruoju metu padaugėjo teisinių santykių, turinčių tarptautinį elementą. Atitinkamai Lietuvoje prašoma pripažinti ir vykdyti vis daugiau užsienio teismų ar arbitražo sprendimų. Šio straipsnio tikslas – įvertinti ir išnagrinėti užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti problematiką teismų praktikoje. Straipsnyje pasitelkiami įprasti tokiems tyrimams metodai: sisteminis, loginis, teisės aktų analizės. Lietuvos teisės doktrinoje užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo problemas analizavo prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas¹, prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius², prof. dr. Gintautas Bužinskas ir dr. Jurgita Grigienė³, dr. Laura Gumuliauskienė⁴, doc. dr. Darius Bolzanas⁵ ir kiti autoriai.

¹ Mikelėnas, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001; Mikelėnas, V. Civilinio proceso teisės vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos civilinio proceso kodeksas. *Jurisprudencija*. 2002, 28 (20).

² Nekrošius, V. *Europos Sąjungos civilinio proceso teisė (Pirma dalis)*. Vilnius: Justitia, 2009.

³ Bužinskas, G.; Grigienė, J. *Teisingumas tarptautiniame civiliniame procese*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.

⁴ Gumuliauskienė, L. *Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Mykolo Romerio universitetas, 2008.

⁵ Bolzanas, D. *Užsienio teismų sprendimų šeimos bylose pripažinimas ir leidimas juos vykdyti Lietuvoje*. *Notariatas*. 2013.

1. Lietuvos apeliacinio teismo speciali kompetencija sprendžiant prašymus dėl užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti

Užsienio teismo sprendimo pripažinimas yra teisminis procesas.⁶ Tai teisinės galios tokiam sprendimui suteikimas Lietuvos Respublikoje, jo prilyginimas nacionalinio teismo sprendimui.⁷ Tokiu būdu užsienio teismo sprendimo teisiniai padariniai pripažįstami ir išplečiami į Lietuvos Respublikos teritoriją.⁸ Ne Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas turi *res judicata* ir / ar prejudicinę galią tik tada, kai jis yra pripažįstamas. Todėl kol užsienio teismo sprendimas nėra pripažintas, jis neturi nei *res judicata*, nei prejudicinės galios Lietuvos Respublikoje.⁹

Sprendžiant prašymą dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti pirmiausia reikia nustatyti, ar prašomas pripažinti sprendimas yra priimtas ES valstybės narės teismo, ar ne. ES valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus reglamentuojantis „Briuselis I bis“ reglamentas¹⁰ panaikino anksčiau taikytą egzekvatūros procedūrą ir įtvirtino laisvo sprendimų judėjimo principą. Todėl vienoje ES valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas turėtų būti pripažintas visose valstybėse narėse netaikant jokios specialios procedūros.¹¹ Kita vertus, „Briuselis I bis“ suteikia teisę suinteresuotai šaliai teikti

⁶ Kerikmäe, T. ir kt. *The Law of the Baltic States*. Springer, 2017.

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-118/2007.

⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-16-370/2017.

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-544-684/2015.

¹⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo L 351/1.

¹¹ „Briuselis I bis“ reglamento preambulės 26 punktą, 36 straipsnio 1 dalis.

prašymą dėl teismo sprendimo nepripažinimo.¹² Tačiau laisvas sprendimų judėjimas nėra taikomas atskirų bylų kategorijoms ir ne ES valstybių narių teismuose priimtiems sprendimams, todėl siekiant tokius sprendimus vykdyti Lietuvoje jie turi būti pripažinti. Tai reiškia, kad konkrečioje valstybėje turi būti nustatyta užsienio valstybių teismuose priimtų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūra ir institucija, atliekanti tokį pripažinimą.

Lietuvos apeliacinio teismo kompetenciją nustato Lietuvos Respublikos teismų įstatymas.¹³ Šio įstatymo 21 straipsnyje nurodoma, kad Lietuvos apeliacinis teismas yra apeliacinė instancija byloms dėl apygardų teismų sprendimų, nuosprendžių, nutarčių, nutarimų ir įsakymų (pirma dalis); jis nagrinėja prašymus dėl užsienio valstybių ir tarptautinių teismų bei arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje (antra dalis); atlieka kitas jo kompetencijai įstatymų priskirtas funkcijas (trečia dalis).

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – CPK)¹⁴ šią kompetenciją išplečia. CPK 809 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad užsienio teismų, išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, (arbitražų) sprendimai Lietuvos Respublikos teritorijoje gali būti vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas kaip valstybės įgaliojanti institucija pripažinti sprendimą. CPK taip pat nustato šios kategorijos bylų nagrinėjimo Lietuvos apeliaciniame teisme tam tikrus procesinius ypatumus, kurie yra nebūdingi kitų kategorijų civilinių bylų nagrinėjimui.

Neabejotina, jog užsienio teismų, taip pat ir arbitražų sprendimo ir pripažinimo procedūra – specifinė teisės sritis, reikalaujanti gero šios teisės srities išmanymo. Poreikis prisitaikyti prie pokyčių teisėje sąlygoja teisėjų specializacijos poreikį. Nuolatinis naujų teisės aktų priėmimas tiek tarptautiniu, tiek Europos ar nacionaliniu lygmenimis ir besikeičianti

¹² „Briuselis I bis“ reglamento preambulės 30–31 punktai, 45 straipsnis, 46 straipsnis.

¹³ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 46-851.

¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340; 2002, Nr. 42-0.

teismų praktika bei doktrina plečia teisės mokslo ribas ir daro jį sudėtingą. Teisėjui tampa vis sunkiau įvaldyti visas šias sritis, o visuomenė ir bylos šalys iš teismų reikalauja vis daugiau profesionalumo ir efektyvumo. Teisėjų specializacija gali užtikrinti, kad jie turėtų reikiamų žinių ir patirties savo jurisdikcijos srityje. Vienas iš teisėjų specializacijos nustatymo tikslų – atitinkamos kategorijos bylų nagrinėjimo kokybės gerinimas. Puikus nagrinėjamos srities išmanymas gali pagerinti teisėjo priimamo sprendimo kokybę. Atitinkamų specializacijų teisėjai gali tapti geresniais savo specifinės srities ekspertais, o tai gali sustiprinti jų teismo autoritetą. Tai gali prisidėti prie teismų sprendimų nuoseklumo ir galiausiai skatinti teisinį tikrumą, taip pat padėti padidinti teismų efektyvumą.¹⁵

Kreipimosi dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ypatumus nustato CPK 811 straipsnis: dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo, taip pat dėl atsisakymo pripažinti užsienio teismo sprendimą į Lietuvos apeliacinį teismą turi teisę kreiptis bet kuris asmuo, turintis byloje teisinį suinteresuotumą. Prašymai dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo (atsisakymo pripažinti sprendimą) turi atitikti bendruosius procesiniams dokumentams keliamus reikalavimus (pirma dalis). Kartu su prašymu dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo pareiškėjas turi pateikti prašomą pripažinti užsienio teismo sprendimą ir šio sprendimo įstatymų nustatyta tvarka patvirtintą vertimą į lietuvių kalbą, patvirtinimą, kad sprendimas yra įsiteisėjęs, taip pat įrodymus, kad šaliai, kuri nedalyvavo nagrinėjant bylą, buvo tinkamai pranešta apie civilinės bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Jeigu pareiškėjas gyvena ne Lietuvos Respublikoje ir nepaskyrė atstovo byloje arba įgalioto asmens procesiniams dokumentams gauti, gyvenančių (turinčių profesinės veiklos buveinę) Lietuvos Respublikoje (CPK 805 straipsnis), prašyme pripažinti (atsisakyti pripažinti) užsienio teismo sprendimą turi būti nurodytas adresas Lietuvos Respublikoje, kuriuo pareiškėjui būtų įteikiami procesiniai dokumentai (antra dalis). Tokiu reglamentavimu nustatyta tvarka suteikia galimybę

¹⁵ Konsultacinė Europos teisėjų taryba (CCJE). Nuomonė Nr. 15 (2012) Dėl teisėjų specializacijos.

kreiptis tiesiogiai į apeliacinės instancijos teismą, aplenkiant pirmosios instancijos teismą, dėl užsienio teismų ir arbitražų pripažinimo.

Prašymo dėl užsienio teismo sprendimų (išskyrus ES valstybių narių teismus) pripažinimo nagrinėjimas negali būti laikomas apeliaciniu civilinės bylos nagrinėjimu, nes jis prasideda be proceso pirmosios instancijos teisme ir teismo nutartis dėl pripažinimo įsiteisėja iš karto tik ją paskelbus.

Taip pat specialus reglamentavimas yra nustatytas ir dėl ES valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Pagal Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo (toliau – Įgyvendinimo įstatymas)¹⁶ 4 straipsnio 1 dalį, ES valstybių narių teismų sprendimai ir kiti pagal ES reglamentus vykdytini dokumentai, kai ES reglamentuose numatyta šių teismų sprendimų ir kitų vykdytinių dokumentų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti procedūrų įgyvendinimo tvarka, Lietuvos Respublikoje pripažįstami ir leidžiama juos vykdyti pagal ES reglamentų, šio įstatymo ir CPK nustatytą tvarką. Jeigu ES reglamentai nenustato ES valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti procedūrų įgyvendinimo tvarkos, tačiau pagal ES reglamentus yra reikalaujama šiuos sprendimus pripažinti ir leisti juos vykdyti, jie pripažįstami ir leidžiama juos vykdyti pagal CPK LX skyriaus ketvirtąjį, penktąjį ir šeštąjį skirsnius.

Prašymas dėl leidimo vykdyti Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą pateikiamas Lietuvos apeliaciam teismui. Šį prašymą nagrinėja vienas Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas. Teismas leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą klausimą išsprendžia priimdamas nutartį rašytinio proceso tvarka. Šioje nutartyje turi būti nurodyta jos peržiūrėjimo ir įsiteisėjimo tvarka, o nutartyje, kuria sprendimą leista vykdyti, taip pat pažymėta, kad ES valstybės narės teismo sprendimą leista vykdyti netikrinant, ar egzistuoja ES reglamentuose nurodyti pagrindai

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 137-5366.

atsisakyti pripažinti valstybės narės teismo sprendimą. Ši nutartis įsiteisėja pasibaigus ES reglamentuose nustatytam teismo nutarties dėl leidimo vykdyti valstybės narės teismo sprendimą apskundimo terminui. Įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 4 dalyje nurodytą prašymą nagrinėja vienas Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas. Teismas leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą klausimą išsprendžia priimdamas nutartį rašytinio proceso tvarka (Įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 5 dalis).

Įgyvendinimo įstatymo 4 straipsnio 6 dalyje nustatyta speciali nutarties dėl leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą peržiūrėjimo tvarka. Prašymą peržiūrėti nutartį dėl leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija. Šiems prašymams nagrinėti *mutatis mutandis* taikomos atskirųjų skundų nagrinėjimo taisyklės. Į Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegiją, nagrinėjančią prašymą peržiūrėti nutartį dėl leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą, negali būti skiriamas teisėjas, priėmęs šią nutartį. Išnagrinėjęs prašymą peržiūrėti nutartį dėl leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą ir nutaręs nutartį panaikinti, teismas negali perduoti klausimo nagrinėti iš naujo šio straipsnio 5 dalyje nustatyta tvarka. Visais atvejais teismas, išnagrinėjęs prašymą peržiūrėti nutartį dėl leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą, priima nutartį. Ši teismo nutartis įsiteisėja nuo jos priėmimo dienos. Teismo nutartis gali būti skundžiama kasaciniu skundu pagal bylų proceso kasaciniame teisme taisykles.

Tokia nutarties dėl leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą peržiūros procedūra taip pat negali būti laikoma bylos nagrinėjimu apeliacine tvarka, nors galima išskirti keletą apeliaciniam bylos nagrinėjimui būdingų bruožų. Pirmiausia patikros procesas prasideda pateikiant prašymą peržiūrėti teismo nutartį dėl leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą. Taigi pats peržiūros procesas prasideda ginčijant teismo priimto procesinio sprendimo teisėtumą. Kitas apeliaciniam procesui būdingas bruožas yra tai, kad prašymą nagrinėja apeliacinės instancijos teismo trijų teisėjų kolegija. Šiems prašymams nagrinėti *mutatis mutandis*

taikomos atskirųjų skundų nagrinėjimo taisyklės. Nutartis gali būti skundžiama kasaciniam teismui. Šie požymiai būdingi tik civilinių bylų nagrinėjimui apeliacine tvarka. Kita vertus, Lietuvoje veikia instancinė teismo sprendimų patikros sistema, t. y. civilinės bylos nagrinėjamos pirmosios, apeliacinės ir kasacinės instancijos teismuose. Nagrinėjamu atveju byla pradedama nagrinėti ne pirmosios, o apeliacinės instancijos teisme ir priimto sprendimo patikra atliekama tame pačiame teisme, nors ir kitų teisėjų. Tokia sistema nėra būdinga apeliaciniam procesui. Apibendrintai galima daryti išvadą, kad prašymų dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti ES valstybės narės teismo sprendimą Lietuvoje nagrinėjimui nustatyta speciali procedūra, kuri negali būti laikoma civilinės bylos nagrinėjimu pirmosios ar apeliacinės instancijos teisme.

2. Užsienio valstybių sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti proceso ypatumai ir Lietuvos apeliacinio teismo kompetencija

Užsienio teismų sprendimų pripažinimą reglamentuoja CPK 809–812 straipsniai, o tokių sprendimų vykdymą Lietuvos Respublikoje reglamentuoja CPK 813–815 straipsniai. CPK 810 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad užsienio teismų sprendimai pripažįstami tarptautinių sutarčių pagrindu, o jei nėra tarptautinės sutarties, užsienio teismų sprendimus atsisakoma pripažinti esant bent vienam iš CPK 810 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų nepripažinimo pagrindų.

Teismo, sprendžiančio dėl užsienio valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimo, kompetencija yra ribota (CPK 810 straipsnio 4 dalis). Todėl Lietuvos apeliacinis teismas, gavęs prašymą pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą, nevertina prašomo pripažinti sprendimo iš esmės, t. y. kaip užsienio valstybės teismas taikė materialinius ir procesinius santykius reguliuojančias normas. Todėl sprendžiant dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo vertinami tik tie reikšmingi kriterijai, kurie numatyti tarptautinėje, ES ar nacionalinėje teisėje: „<...> nagrinėjant prašymą

dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo, neturi būti tikrinama, ar teisingai užsienio valstybės teismas pritaikė materialinius ir procesinius įstatymus. Teismo kompetencijos ribos – patikrinimas, ar nėra tarptautinėje sutartyje ar kitame teisės akte (nagrinėjamu atveju – CPK 810 straipsnio 1 dalyje) nustatytų pagrindų sprendimo nepripažinti ir neleisti jo vykdyti.¹⁷ Taigi tokiose bylose Lietuvos apeliacinis teismas patikrina, ar nėra tarptautinėje sutartyje ar kitame teisės akte (įstatyme, reglamente ar kt.) nustatytų pagrindų sprendimo nepripažinti ir neleisti jo vykdyti.¹⁸

Vien aplinkybė, kad užsienio teismo sprendime aptariamas bylos jurisdikcijos ir sprendimo vykdymo klausimas, nėra pagrindas jo nepripažinti: „<...> nesutiktina su suinteresuoto asmens teigimu, kad nagrinėjamu atveju užsienio teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje nurodyta nuostata, jog „šis teismas aiškiai išlaiko šios bylos jurisdikciją dėl šio sprendimo dėl santuokos nutraukimo sąlygų vykdymo, įskaitant visas šalių pasirašytos sutarties nustatytas sąlygas“ galėtų būti pagrindas atsisakyti pripažinti užsienio teismo sprendimą.“¹⁹

Praktikoje pasitaiko atvejų, kai asmuo pateikia prašymą atidėti prašymo dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo nagrinėjimą. Pavyzdžiui, vienoje byloje suinteresuotas asmuo, prašydamas atidėti pareiškėjos prašymo nagrinėjimą, savo prašymą atidėti pripažinimo klausimo nagrinėjimą grindė tuo, kad dėl šio sprendimo peržiūrėjimo Baltarusijos Respublikos generalinei prokuratūrai yra pateikęs skundą. Teismas atsisakė tenkinti tokį prašymą ir nurodė, kad nesant duomenų, jog tokio skundo pagrindu prašomo pripažinti teismo sprendimo galiojimas galėtų būti / yra panaikintas, toks prašymas nepagrindžia būtinybės atidėti šios civilinės bylos nagrinėjimą.²⁰

¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-16-370/2017.

¹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2T-88-823/2018.

¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2T-59-370/2018.

²⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2T-88-823/2018.

Užsienio teismo sprendimo pripažinimo procedūros pagrindas yra įsiteisėjęs užsienio valstybės teismo sprendimas. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai teismui pateikiamas ne užsienio teismo sprendimas, o valstybės įgalioto asmens (institucijos) priimtas juridinę galią turintis dokumentas. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismui buvo pateiktas pripažinti Baltarusijos Respublikos Minsko miesto notarės vykdomasis įrašas. Teismas pripažino, kad tais atvejais, kai klausimas yra susijęs ne su teismo sprendimo, o kitos rūšies dokumento pripažinimu ir leidimu vykdyti, teisės normos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į proceso, kuriame priimtas prašomas pripažinti sprendimas, esmę ir specifiką. Tai lemia, kad konkretūs būdai ir priemonės, kuriais byloje dalyvaujantiems asmenims užtikrinamos teisių garantijos, gali skirtis priklausomai nuo konkretaus proceso rūšies²¹.

Apibendrintai galima teigti, kad Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas prašymus dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti, atlieka tik ribotą teisės aktuose nustatytą patikrinimo kontrolę. Jokiais atvejais nėra peržiūrimas užsienio teismo sprendimas iš esmės. Vadinasi, Lietuvos apeliacinis teismas nevertina, kaip užsienio teismas taikė teisę, ar priėmė teisėtą ir pagrįstą sprendimą. Praktikoje matyti, kad į Lietuvos apeliacinį teismą kreipiamasi ne tik su prašymais pripažinti ir leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą, bet ir kitų institucijų (pavyzdžiui, notarų, valstybės institucijų, turinčių teisę priimti privalomojo pobūdžio sprendimus) sprendimų. Tokiais atvejais svarbu įvertinti prašomo pripažinti ir leisti vykdyti sprendimo priėmimo specifiką, pobūdį ir esmę.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-345-916/2019.

3. Tinkamas informavimas apie teismo procesą

Bylose dėl užsienio valstybėse priimtų sprendimų pripažinimo neretai kyla ginčų dėl informavimo apie užsienio valstybės teisme vykusį teismo procesą. Pagal formuojamą teismų praktiką Lietuvoje teismas turi įvertinti, ar asmenys buvo tinkamai informuoti apie bylos nagrinėjimą (ar galėjo realiai žinoti apie vykstantį teismo procesą) ir galėjo naudotis teisinės gynybos priemonėmis. Tokie reikalavimai kyla ir iš tarptautinės teisės aktų, pirmiausia Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija, EŽTK) 6 straipsnio 1 dalies. Sprendžiant, ar dokumentai asmeniui apie bylos nagrinėjimą buvo įteikti tinkamai, esminis kriterijus yra ne vien formalus taisyklių laikymasis, o reali galimybė pasirengti veiksmingai teisminei gynybai. Todėl turi būti nustatoma, ar konkrečiu atveju buvo pasiekta minėto proceso teisės instituto paskirtis – užtikrintas realus asmens žinojimas apie užsienio valstybėje inicijuotą teismo procesą, ar informavimo ir procesinių dokumentų įteikimo būdas ir laikas neužkirto šiam asmeniui kelio veiksmingai naudotis atitinkamos valstybės procesiniuose teisės aktuose įtvirtintomis teisėmis.²² Jei asmuo laiku ir tokiu būdu, kuris jam leidžia suprasti teismo procesą inicijavusio asmens reikalavimo esmę, informuojamas apie procesą, manytina, kad jis turi realią galimybę šiame procese dalyvauti ir jame gintis.²³

Pagrindinis kriterijus yra ne formalių dokumentų įteikimo taisyklių laikymasis, o realus, išankstinis asmens informavimas apie procesą. Todėl praktikoje pripažįstama, kad dokumentai asmeniui gali būti įteikiami nebūtinai laikantis visų egzistuojančių formalių taisyklių, tačiau jie turi būti įteikiami prieš tiek laiko ir tokiu būdu, kad atsakovas galėtų veiksmingai pasirūpinti savo teisių gynimu teisme.²⁴

Nagrinėta teismų praktika iš esmės atitinka ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) formuojamą praktiką aiškinant EŽTK

²² Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-42/2014.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*

6 straipsnio nuostatas. Pavyzdžiui, byloje *Urbšienė ir Urbšys prieš Lietuvą*²⁵ teismas, spręsdamas klausimą dėl informavimo apie apeliacinės instancijos teismo posėdį, konstatavo, kad teismas turi įvertinti, ar pareiškėjas, kaip civilinio proceso šalis, turėjo realią galimybę sužinoti apie kitos šalies pateiktas pastabas bei įrodymus ir juos pakomentuoti, taip pat pareikšti savo poziciją tokiomis sąlygomis, dėl kurių jis neatsidurtų nepalankesnėje padėtyje, palyginti su savo oponentu.²⁶ Teismas pripažino, kad teisė į viešą bylos nagrinėjimą netektų prasmės, jeigu bylos šalis nebūtų informuota apie posėdį tokiu būdu, kad galėtų jame dalyvauti, jei nuspręstų pasinaudoti nacionalinėje teisėje įtvirtinta dalyvavimo teise.²⁷ Informavimo apie teismo posėdį pareiga, suformuota EŽTT praktikoje, buvo apibendrinta kasacinio teismo praktikoje.²⁸

Kilus ginčui dėl tinkamo asmens informavimo apie teismo procesą, užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo klausimą nagrinėjantis teismas, spręsdamas apie asmens informavimą apie užsienio valstybėje inicijuotą teismo procesą, kurio šalis jis yra, privalo nustatyti:

1) ar užsienio valstybės teismas užtikrino realų asmens žinojimą apie užsienio valstybėje vykusį teismo procesą, kurio šalis jis yra;

2) ar informavimo ir procesinių dokumentų įteikimo būdas ir laikas neužkirto šiam asmeniui kelio veiksmingai naudotis užsienio valstybės procesiniuose teisės aktuose įtvirtintomis teisėmis.²⁹

Nustačius, kad asmuo, kuriam užsienio valstybėje buvo inicijuotas teismo procesas, buvo bent kartą tinkamai ir laiku apie jį informuotas, manytina, kad šis asmuo turėjo galimybę pasinaudoti tos valstybės įstatymuose įtvirtintomis teisių gynybos priemonėmis.³⁰

²⁵ *Urbšienė ir Urbšys prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 16580/09, Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. lapkričio 8 d. sprendimas.

²⁶ *Ibid.*, 57 pnk.

²⁷ *Ibid.*, 58 pnk.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-374-378/2015.

²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-42/2014.

³⁰ *Ibid.*

Teismas neturi atmesti prašymo pripažinti teismo sprendimą, jei asmuo nedalyvavo viename užsienio valstybės teismo posėdyje, t. y. teismas turi pasitikėti užsienio teismo proceso teisėtumu ir tuo, kad asmeniui buvo užtikrinta galimybė efektyviai pasinaudoti teise į teisminę gynybą. Todėl teismų praktikoje pripažįstama, kad „<...> prašymą dėl pripažinimo nagrinėjantis teismas neturi diskrecijos jį atmesti dėl to, kad asmuo nedalyvavo viename iš teismo posėdžių; pasitikėjimo kitos susitariančiosios valstybės teismų institucijomis principas šiuo atveju reiškiasi tuo, kad jų priimti sprendimai dėl bylos nagrinėjimo į teismo posėdį neatvykus asmeniui yra teisėti, kadangi užsienio valstybės sprendimo pripažinimas neapima jo teisėtumo kontrolės“³¹. Taigi praktikoje kyla ginčų dėl asmens informavimo apie užsienio valstybės teisme vykusį procesą sprendžiant dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti. Tokiu atveju Lietuvos apeliacinis teismas turi nustatyti, ar asmuo apie procesą buvo informuotas tinkamai ir jam buvo sudarytos realios galimybės gintis.

4. Užsienio teismų sprendimų pripažinimo išimtis

Ne visi užsienio valstybių teismų sprendimai reikalauja pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūros taikymo. CPK 809 straipsnis reglamentuoja užsienio teismų sprendimų pripažinimo sąlygas. Užsienio teismo sprendimo pripažinimo procedūra yra skirta sprendimams, kurie siejami su teismo sprendimo įgyvendinimo priemonėmis, reikalaujančiomis atlikti kokius nors veiksmus Lietuvos Respublikoje. Atitinkamai jei teismui pateikiamas pripažinti sprendimas, nereikalaujantis sprendimo įgyvendinimo priemonių, teismas atsisako priimti prašymą kaip nenagrinėtiną teisme civilinio proceso tvarka.³²

³¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-66-381/2016.

³² CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktas, 812 straipsnio 5 dalis.

CPK 809 straipsnio 2 dalyje yra išskirta neturtinių ginčų tarp ne Lietuvos Respublikos piliečių kategorija, dėl kurios priimtų užsienio valstybių sprendimų nereikalaujama pripažinti. Tokių užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti išskyrimą, išimčių nustatymą lemia tai, kad teismo sprendimai pagal savo pobūdį yra skirtingi ir ne visais atvejais teismo sprendimas pagal savo pobūdį yra vykdytinas. Tam tikri teismo sprendimai pagal savo pobūdį gali būti ir nevykdytini.³³ Pavyzdžiui, vienoje Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje buvo nustatyta, kad teismui buvo pateikta pripažinti Japonijos institucijos – Tokijo miesto Kioto seniūnijos seniūno pranešimo priėmimo pažyma (sprendimas) dėl santuokos nutraukimo abipusiu sutikimu. Teismas nustatė, kad prašomoje pripažinti pažymoje nėra nustatyta jokių tokio sprendimo dėl santuokos nutraukimo abipusiu sutikimu įgyvendinimo priemonių, reikalaujančių atlikti kokius nors veiksmus Lietuvos Respublikoje, todėl konstatavo, jog dėl atitinkamų civilinės būklės aktų įrašų pakeitimo pareiškėja gali kreiptis tiesiogiai į civilinės metrikacijos įstaigą, netaikant specialios užsienio teismų sprendimų pripažinimo procedūros.³⁴ Kitoje byloje Lietuvos apeliaciniame teismui buvo pateiktas pripažinti užsienio teismo sprendimas, kuriuo išspręstas vaiko įvaikinimo ir pavardės pakeitimo klausimas. Teismas prašymą paliko nenagrinėtą ir pripažino, kad tokiu atveju taip pat netaikoma sprendimų pripažinimo procedūra, nes teismo sprendime nėra nustatyta jokių teismo sprendimo įgyvendinimo priemonių, reikalaujančių atlikti kokius nors veiksmus Lietuvos Respublikoje. Lietuvos apeliacinis teismas nustatė, kad dėl atitinkamų vaiko civilinės būklės aktų įrašų pakeitimo pareiškėjai gali kreiptis tiesiogiai į civilinės metrikacijos įstaigą, netaikant specialios užsienio teismų sprendimų pripažinimo procedūros.³⁵

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-118/2007.

³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. rugsėjo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2T-76-943/2019.

³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugpjūčio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-83-790/2018.

Tokią pačią išvadą Lietuvos apeliacinis teismas padarė ir byloje, kurioje teismui buvo pateiktas pripažinti užsienio teismo sprendimas, kuriuo užsienio valstybės teismas nustatė, jog pareiškėjas įvaikina nepilnametį vaiką, ir nusprendė pakeisti tam tikrus įvaikinto vaiko gimimo akto įrašus bei išsiųsti sprendimo kopiją atsakingoms Kazachstano Respublikos institucijoms. Lietuvos apeliacinis teismas pripažino, kad jokių konkrečių teismo sprendimo įgyvendinimo priemonių, reikalaujančių atlikti vykdymo veiksmus Lietuvos Respublikoje, minėtame teismo sprendime nebuvo nustatyta, t. y. nereikalaujama vykdymo Lietuvos Respublikoje.³⁶

Pagal CPK 809 straipsnio 3 dalį užsienio teismų sprendimų dėl santuokos nutraukimo pagrindų civilinės būklės aktų įrašai turi būti sudaromi (keičiami, papildomi) netaikant specialios užsienio teismų sprendimų pripažinimo procedūros. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje byloje pripažino, jog užsienio teismų sprendimų dėl tėvystės nustatymo pagrindų civilinės būklės aktų įrašai turi būti sudaromi (keičiami, papildomi) netaikant specialios užsienio teismų sprendimų pripažinimo procedūros. Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad minėta išimtis taikytina ir užsienio valstybės teismo sprendimams dėl įvaikinimo.³⁷

Teismų praktikoje pripažįstama, kad minėtomis išimtimis dėl užsienio valstybių teismų sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti siekiama palengvinti susitariančių valstybių suinteresuotiems asmenims įgyvendinti atitinkamas materialiąsias teises civilinių ir šeimos teisinių santykių srityje, paspartinti ir padaryti veiksmingesnį su fizinio asmens teisine padėtimi (statusu) šeimos teisinių santykių srityje susijusių civilinės būklės aktų registravimą.³⁸ Taigi praktikoje pasitaiko atvejų, kai užsienio teismo sprendimams nėra taikoma speciali įstatyme nustatyta pripažinimo ir leidimo vykdyti tvarka.

³⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2T-80-381/2018.

³⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-103/2014.

³⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2T-80-381/2018.

Išvados

1. Nagrinėdamas prašymus dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos apeliacinis teismas atlieka tik ribotą teisės aktuose nustatytą patikrinimo kontrolę. Jokiais atvejais užsienio teismo sprendimas nėra peržiūrimas iš esmės.
2. Teismų praktikoje kyla ginčų dėl asmens informavimo apie užsienio valstybės teisme vykusį procesą. Lietuvos apeliacinis teismas tokiais atvejais vertina, ar asmeniui buvo užtikrintos teisės į teisingą teismą garantijos, ar asmuo buvo informuotas apie procesą tinkamai ir buvo sudarytos realios galimybės gintis. Nustačius, kad asmuo, kuriam užsienio valstybėje buvo inicijuotas teismo procesas, buvo bent kartą tinkamai ir laiku apie jį informuotas, laikoma, kad jis turėjo galimybę pasinaudoti teisinėmis gynybos priemonėmis.
3. CPK nustatytais išimtimis, kai nereikalaujama užsienio valstybių teismų sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti, siekiama palengvinti ir pagreitinti tarptautinį civilinį procesą, asmens teisių apsaugą.

RECOGNITION OF FOREIGN JUDGMENTS IN THE CASE LAW OF THE COURT OF APPEAL OF LITHUANIA

*Mykolas Romeris University Law School
Institute of Private Law*

**Prof. Dr. Vigintas Višinskis
Remigijus Jokubauskas**

*Vilnius University Faculty of Law
Chair of Private Law*

Partnership Professor dr. Egidija Tamošiūnienė

Abstract. The Article examines the procedure of recognition of foreign judgments in the case law of the Court of Appeal of Lithuania. The gradual abolition of exequatur in the European Union law has reduced the number of cases of recognition of judgments rendered by the courts of the European Union Member States. However, this procedure is still relevant and raises various issues in practice.

The Court of Appeal of Lithuania enjoys special jurisdiction to examine applications for recognition and enforcement of foreign court judgments in the Republic of Lithuania. Also, the procedure of recognition of foreign judgments is regulated by the special rules established in the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania and the special law, which regulates this procedure in detail.

The authors suggest that the examination of an application for recognition of foreign judgments cannot be considered as an appeal procedure because it begins without proceedings before the court of first instance. Another peculiarity of such procedure is the competence of the court. The Court of Appeal of Lithuania does not assess the merits of the foreign judgment, which has to be recognized. It means that in such cases the Court of Appeal of Lithuania does not examine how the foreign court

applied substantive and procedural rules. Therefore, the court only examines only the relevant criteria for non-recognition established in international, European Union or national law. For instance, Article 810 (1) of the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania establishes the grounds for non-recognition of a foreign judgment.

One of the practical problems of recognition of foreign judgments is a failure of notification of the parties by the court of origin. The Article examines what is the standard of a proper notification of the parties and the right to a fair trial in recent cases. The authors have found that in such cases the Court of Appeal of Lithuania analyses whether the court of origin ensured that the person knew (should have known) about the court proceedings and the manner and time of informing and service of procedural documents did not prevent this person from effectively exercising the rights established in the procedural legal acts of a foreign state.

Also, the Article examines exceptions established in the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania when recognition of a foreign judgment is not required. The procedure for recognition is intended for judgments that require enforcement measures to be undertaken in the Republic of Lithuania. Accordingly, if a judgment does not require enforcement measures, the court shall refuse to accept the application for recognition of a foreign judgment as inadmissible. The exceptions when recognition of a foreign judgment is not required intend to facilitate and expedite the international civil process and the protection of individual rights.

Keywords: international civil procedure, recognition and enforcement of foreign judgments, right to fair trial.